

בענין

קדושת המקדש וקדושת הארץ

מאת
אחד מן התלמידים

עיה"ק ירושלים תובב"א
אלול תשע"ד

עיצוב והפקה: "עטרת" 02-6519520

קדושת המקדש וקדושת הארץ

(א) כתב הרמב"ם בהל' שו"י פ"י ה"ח "בזמן שהיובל נוהג בארץ נוהג בחו"ל שנאמר יובל היא בכל מקום בין בפני הבית ובין שלא בפני הבית", ולכאורה דבריו צ"ב מה ענין שלא בפני הבית לחו"ל. וכבר העיר על לשון הרמב"ם באו"ש. וביאר מרן הגאון רבי אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל, שנראה מכך שיש גדר של "בפני הבית" שהוא ארץ ישראל כולה, שהיא נחשבת כמחנה ישראל סביב המקדש, ואילו חו"ל שאין לה זיקה למקדש היא נחשבת שלא בפני הבית. ואם כי יש דינים שנוהגים שלא בפני הבית ואין חו"ל בכלל, באלו יש מיעוט מיוחד, כמו מע"ב שאינו נוהג בחו"ל מפני שהוקש למע"ש.

אמנם הר"מ הנ"ל מיירי רק לגבי "בפני הבית" ולא מיירי לגבי קדושת המקדש בירושלים ודיני מחנות שסביבו כשלעצמם, שהם לשיטתו נוהגים לדורות, אבל אותו כלל שייך גם לגבי קדושת המקדש כשלעצמה, שכל א"י נחשבת כדין מחנה ישראל לכמה קדושות התלויות בארץ. אם כי אין א"י נחשבת כדין מחנה ישראל אלא כל זמן שקדושת א"י קיימת, ואין גדר זה של מחנה ישראל נוהג לדורות, כקדושת עיקר מחנה ישראל שבירושלים.

ונמצא שקדושת מחנה ישראל שסביב המקדש היא לא רק קדושת מחיצות סביב המקדש של שילה (עי' ר"ח זבחים קטז) וירושלים, אלא גם שאר א"י, שנתקדשה בכיבוש או בחזקה, מתקדשת לענין תרו"מ וכו' גם משום היותה כמחנה ישראל סביב הבמ"ג בשילה, בנו"ג והמקדש. עכ"ד.

(ב) ונראה שיש להביא לדבריו עוד סמך ממש"כ הרשב"א (בתשובות בעניני דעות סי' ל"ו ח"ד) "וכן הצוואה שנצטווה יצחק לבלתי צאת חוצה לארץ באמרו אל תרד מצרימה שכון בארץ אשר אומר אליך, וכדעת רבותינו ז"ל שהיה עולה תמימה ואסור לצאת כאסור יציאת קדשים חוץ למקומם, וארץ ישראל כולה היתה עקידת יצחק אבינו" עכ"ל. והיינו שמקום ההקרבה בהר המוריה הוא כמקדש ושאר א"י הוא כחצר אוה"מ.

והרמב"ן עה"ת פר' בהר (כה כד) כתב: ואמר ובכל, שהיא תנהג בכל אחוזתינו גם בעבר הירדן ובכל מקום האחוזה, לא בארץ אשר שם המקדש בלבד. ועיין בהוריות ו ע"ב כנחלתן כן חנייתן.

ויותר מבואר הדבר בפירוש רבינו אברהם בן הרמב"ם לפרשת תצוה עה"כ "ושכנתי בתוך בני ישראל וגו'" "אוהל מועד באמצע מחנה ישראל ומחנות ישראל סובבים אותו, ומקדש ירושלים בתוך א"י ושבטי ישראל חונים בנחלת ד' סביביו".

(ג) ונראה שיש בכלל זה – שקדושת א"י היא חלק מדיני מחנה ישראל, שבא"י יש לו גם דיני תרו"מ וכו', – יש בכלל זה אופן נוסף, והוא שעצם הקדושה של א"י ע"י כיבוש או חזקה הוא בבחינת קדושת מחנה ישראל לדיני תרו"מ וכו', בלא שתמשך להם קדושה ע"י המקדש שבארץ ישראל, וכפי שמצינו שקדושת בתי ערי חומה שאינה משום היותה סביב וסמוך למקדש, אלא משום היותם ערי חומה בתוך א"י המקודשת כמש"נ מתוס' הרא"ש ברכות (ה' ע"ב ד"ה הא לן) שדין שילוח טמאים מבתי ע"ח בזה"ז תלוי אם קדושת הארץ לא בטלה, ולא הזכיר ענין קדושת המקדש בזה"ז. (ומ"ש במגילה ד"י ע"א דאם נפלה החומה של בע"ח קדושתן תלויה בדין קדושה לעת"ל, היינו משום שלשתי הקדושות, של א"י ושל

ה קדושת המקדש וקדושת הארץ

מקדש, דין אחד לגבי ביטול הקדושה. וכדעת הרוב הראשונים. ועיין בחידושי הגר"ח הל' שמו"י פי"ב הט"ז שלדעת הרמב"ם ע"י קידוש הארץ מתקדשים ממילא בע"ח.)

ועיין ברמב"ן סוף מכות שהחורבן ביטל קדושת א"י משום "ובאו בה פריצים וחיללוה", נראה מכך ג"כ דקדושת א"י היא מעין קדושה שיש במקדש.

(ד) ונראה עוד ששם מחנה ישראל היא תנאי מוקדם שיהיה אפשר לקדש מקום למקדש או לבמה גדולה, ובמדבר שחנו כל ישראל בסיני עפ"י הדיבור היה שם שם מחנה ישראל גם קודם שנצטוו בדין ג' מחנות, ע"י עצם החניה עפ"י הדיבור, וכמו שמצינו בשבת (לא ע"א) כיון דכתיב על פי ד' יחנו כסותר על מנת לבנות במקומו דמי. ועיין בירושלמי עירובין פ"ה ה"א דהכתוב "על פי ד' יחנו וגו'", אמור גם לגבי הזמן דקודם מ"ת. וכשחנו בגלגל עפ"י הדיבור כבר היה המקום ראוי לבמה גדולה ואז כבר נתקדשה א"י לגבי ערלה וחלה, ואעפ"י שאח"כ התפזרו ישראל למלחמות כיבוש א"י, כמוש"כ רש"י בזבחים, אעפ"כ המשכן בגלגל כבר התקדש. ומלבד זאת הרי כל מקום גלגל היה ברשות ישראל וגם התקדש בקדושת א"י לערלה ולחלה, וסגי בכך להקים שם במה גדולה.

(ה) ויל"פ לפי"ז מ"ש במכילתא פר' בא "כל זמן שלא נבחרה ירושלים היתה כל ארץ ישראל כשרה למזבחות", ולגירסת הגר"א "כשרה לשכינה", והיינו מאז שהתקדשה א"י נקבעה להיות כמחנה ישראל כל זמן קידושה, ולכן בחו"ל אי אפשר היה לבנות במה גדולה אפילו במקום שגרים ישראל. וכך יל"פ מ"ש בספ"ז שאין עבה"י ראוי לבית שכינה. ובאוצר הספרי פירש דצריך לחול תחילה

קדושה קלה ואח"כ חמורה, אבל פי הנ"ל הוא דין מסויים בבמה שצריכה להיות במחנה ישראל.

(ו) [ולפי"ז לאחר החורבן הראשון שבטלה קדושת א"י עד קידוש עזרא, לא היתה א"י כמחנה ישראל, ולמ"ד שגם קדושת המקדש בטלה, נמצא שאפילו ירושלים לא היתה מחנה ישראל כלל, וא"כ צ"ב איך בנו מקדש והקריבו קודם שעלה עזרא וקידש את א"י. וי"ל עפי"ד הרדב"ז בהל' סנהדרין שלגבי דין סמיכה שהוא רק בא"י, לא בטלה קדושה ראשונה של א"י וקרינן בכל שטח כיבוש עולי מצרים "בית ישראל יושבים על אדמתם", "כל ישיבה שלך לא תהא אלא בא"י". ונראה דהו"ה לגבי קדושת א"י להקרא "מחנה ישראל" להיות מקדש בנוי בו.

(ז) וי"ל עוד, שהטעם שלא לכל דבר בטלה קדושת א"י, הוא משום שעם הכיבוש והקידוש חלה גם בחירה של א"י לקדושותיה כמבואר במכילתא פר' בא "עד שלא נבחרה א"י היו כל הארצות כשירות לדברות", ובחירה זו ודאי שהיא משעת כיבוש וקידוש וכמוש"נ מרבינו הלל לספרי שופטים עה"כ "נביא מקרבך", "ולא מחו"ל", ופירש רבינו הלל דהוא כדברי המכילתא שאין חו"ל ראוייה לדיברות, ושם בפר' שופטים הרי כתיב בתחילת הפרשה כי אתה בא אל הארץ וגו', משום שמאז החלה לחול בה בחירת א"י. וא"כ י"ל שגם למ"ד שקדושת הארץ בטלה, מ"מ דין הבחירה לא בטל, וכפי שביאר כיו"ב מורנו רבי אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל בקובץ "כנסת ישראל" (שבט תש"ב) לגבי איסור במות גם למ"ד שקדושת המקדש בטלה, שהוא משום דין הבחירה במקדש שלכו"ע לא בטל. ולכן לגבי סמיכה שדינה להיות בא"י והיא תלויה בקביעות מקום של ישראל בארץ ישראל, סובר הרדב"ז שסגי בעצם הבחירה

של מקום שכבשו עולי מצרים, שמקומות אלו יקראו מקום ישיבת ישראל. וכך י"ל גם לגבי הצורך שהמקדש יבנה במקום של חניית ישראל, שסגי בבחירה של המקום בלא שתחול קדושת א"י. וכיו"ב מצינו במסעות שהקימו את המשכן קודם שחנו סביב כל השבטים – שהרי הגיעו הלויים אחרי הדגל השני והקימו המשכן, עי' זבחים ס' ע"א וירושלמי עירובין פ"ה ה"א – כי היה סגי בבחירת מקום החניה לישראל.

ולפי"ז יל"פ מש"כ בשם הגר"ח שקדושה שניה של א"י שחלה על ידי חזקה חלה רק במקום שכבר כבשו עולי מצרים, ויל"פ שרק מקום שכבר התקדש בק"ר וע"י כך גם חלה בו בחירה לקדושת א"י, ולאחר שבטלה ק"ר עדיין יש בו דין בחירה לקדושת א"י, ראוי להתקדש שוב ע"י חזקה. וגם בכיבוש חו"ל עפ"י הדיבור (עי' רש"י ע"ז כ ע"ב ד"ה כיבוש) ג"כ יש בכך גדר בחירה להתקדש כקדושת א"י, ולכן כיבוש סוריא שהיה עפ"י הדיבור לדעת מדרש שמואל (כז) בשם ר' יוחנן, אבל לא היה בשישים ריבוא, אם כיבוש יחיד הוי כיבוש, היה בה גדר קידוש ובחירה, ולכן בכיבוש שני היא חזרה והתקדשה ע"י החזקה.]

ח) ועיין בירושלמי סנהדרין פ"א ה"ג: ניחא בעלייתן מן הגולה שהקריבו ואח"כ קידשו, בהכנסתן לארץ במה קידשו. אמר ר' יוסי ב"ר בון בשתי תודות הבאות מגוב וגבעון. משמע לכאורה שס"ל שתחילה יש לקדש את ירושלים ואח"כ את מקום המקדש, לכן הקשו איך קידשו את ירושלים בימי שלמה בשתי תודות, הרי לא התקדש עדיין המקדש, והיינו שס"ל שקדושת המקדש צריכה להיות במקום שכבר קדוש בקדושת מחנה ישראל ולא סגי במה שכל הארץ התקדשה בקדושת א"י.

ולכאורה צ"ב הרי המשכן התקדש קודם שהצטוו בקדושת מחנות, וא"כ אמאי לא יקדישו המקדש תחילה ואח"כ יקריבו שתי תודות לצורך קידוש ירושלים. ויל"פ לפי הנ"ל, שבמשכן הרי היה שם מחנה ישראל כולו וסגי בכך לקידוש המשכן, ולכן לא מצינו שקידשו בקרבן את מחנה ישראל שבמדבר, (ועיין בריטב"א שבועות טז ע"א), משא"כ בירושלים שאין כל ישראל חונים סביבות מקום המקדש, לכן ס"ל לירושלמי שצריך שיקדשו תחילה בשתי תודות את ירושלים, ולא סגי בקדושת כל א"י. ובימי עזרא ס"ל דניחא משום דקאי למ"ד ק"ר קדשה לעת"ל ועזרא זכר הוא דעבד כפירוש הרדב"ז. (ועיין להלן אות לא.)

[ומה שלא הקשו בירושלמי על גלגל, שילה ונו"ג, י"ל שס"ל לירושלמי שבכל מקומות אלו הקימו שם את המשכן – וגם בשילה לדעת הירושלמי מגילה פ"א הי"ב לפירוש קה"ע – לכן מאחר שהמשכן כבר נמשח והתחנך, אין הכרח שיוקם דוקא בתוך מחנה ישראל, ולאחר שהוקם קידשו משם ג' מחנות בשילה ובנו"ג. ועיין להלן.]

ומה שלא הקשו מקידוש העזרה, י"ל שפשיט"ל שאפשר לקדש במנחת חביתין כמוש"כ הקה"ע שם, וגם ר"ש דס"ל דחובות שקבוע להן זמן לא קרבו בבמה גדולה, מודה בחביתין שקריבין כמ"ש בזבחים קי"ט ע"א. ופשיטא לירושלמי דלר"ש יש מנחה בבמה]. ותירצו שקידשו בשתי תודות הבאות מגבעון.

ט) ויל"פ שמה שצריך שיקרבו דוקא בבמה גדולה, הוא משום שכל דיני קידוש המקדש וירושלים הם חובת ציבור, ואע"פ שאין ציבור מביא תודה וגם לא מנחה, מ"מ באלו התחדש דין הקרבה לצורך קידוש, ובפרט לדעת ר"ח שילפינן ממילואים שבמשכן שגם שאר

מקדשות צריכים קרבן לקדשם, וקרבנות המילואים היה בהם דין ק"צ כמ"ש בירושלמי יומא פ"א ה"א אפילו לגבי איל המילואים של אהרן "נתנדבו ציבור ומסרום לאהרן ולבניו", ולדורות שאין מקדשים אלא את המקדש וירושלים הוי הקרבן לגמרי ק"צ (ועיין להלן אות יב). ולכן קאמר הירושלמי שקידשו בלחמי תודה הבאים מגבעון.

(י) ואע"פ שקרבן התודה הזה אינו קרב אלא בבמה גדולה מ"מ אינו נפסל ביוצא מהקלעים, אלא הוא כשאר קדשים קלים הקרבים בבמה קטנה, וכך מצינו גם לגבי שלמי נזיר שאינם קרבים אלא בבמ"ג לדעת רבנן בזבחים קי"ז, ואעפ"כ הם נאכלים בכל מקום כמוש"כ רש"י בפסחים ל"ח ע"ב.

(יא) והנה לחמי תודה אלו, בשעת הקרבת התודה היו ראויים להיאכל בכל ערי ישראל, ומ"מ הם מקדשים את ירושלים, אעפ"י שצריך לקדש בדבר הנאכל בירושלים ונפסל ביוצא כמו"ש בבבלי, כי מיד שהחלו לקדש חלק מירושלים כבר נאסרות הבמות כמ"ש"נ מהמכילתא פר' בא: "עד שלא נבחרה ירושלים היתה כל ארץ ישראל כשרה למזבחות משנבחרה ירושלים יצאת א"י, שנאמר השמר לך פן תעלה עולותיך וגו' כי אם במקום אשר יבחר". ויל"פ שהבחירה היא משעת קידוש ומיד שנתקדשה ירושלים בטל דין הקרבה בבמה גדולה שבגבעון ונאסרו במות קטנות, ואין לאכול את הלחמי תודה חוץ לירושלים. ומצינו כיו"ב בתוס' שבועות טו ע"ב. ומה שצריך לקדש בדבר הנאכל בה כו', יל"פ דסגי בכך שמשעה שיקדש את המקום הוא ראוי להיאכל שם בקודש והוא ראוי מאז להפסל ביוצא.

(יב) ויל"ע בשיטת הר"י מיגאש לגבי קידוש העזרה בשיירי מנחה, שהכונה למנחה שבאה עם קרבן תודה, והקשו על דבריו, הרי מנחת נסכים שעם הקרבן כולה כליל ואין שם שיירים.

ונראה שהר"י מיגאש לשיטתו שאת דין שתי תודות המקדשות ילפינן ממילואים, ונראה מקור לכך ממ"ש בתו"כ סי' שמיני (יג) עה"כ וישחט את השור ואת האיל זבח השלמים אשר לעם. "מכאן למדו שלמים לציבור", ויל"פ שמדיוק הכתוב, שבתחילה כבר נאמר ויקרב את קרבן העם וגו', וכאן חזר ואמר שהשלמים הם קרבן העם, מכך למדנו שיש לדורות ג"כ כיוצא באלו, דהיינו שלקידוש העזרות צריך קרבן שלמים של ציבור, וזהו דין התודה של ציבור, שלדורות הוא מקדש העזרה והעיר, כפשטות המשנה כאן בשבועות (עיין שטמ"ק לערכין די"א ע"ב אות ו).

(יג) ובתו"כ שם: "אצל המזבח, ולא בהיכל". ובמשך חכמה העיר הרי קימל"ן שקד"ק ראויים להיאכל גם בהיכל. ויל"פ שכיון שמנחה זו מקדשת את העזרה באכילתה ואילו ההיכל כבר התקדש במשיחה, לכן היה צריך לאוכלה רק בעזרה או בלשכות הפתוחות לעזרה. (ולדורות שאין בקידוש ההיכל משיחה, יל"ע איך מתקדש ההיכל לקדושתו המיוחדת, ומסתבר שבקידוש העזרה חלות כל הקדושות יחד, כל מקום לקדושה הראויה לה. ועיין להלן אות נ"ב ונ"ח.)

ומ"ש בתו"כ שם לרבות שאר קד"ק, יל"פ שגם הם היו מהמקדשים את העזרה באכילתם.

(יד) ועיי"ש עוד בתו"כ שממעטים איל המילואים ולחמו, והיינו האיל שקרב בשבעת ימי המילואים שבסוף פרשת צו, והקשה במשך חכמה הרי גם הוא קדשי קדשים. ונראה שיל"פ שאותו איל מילואים

שהזו מדמו על אהרן ובניו היה רק לקידוש אהרן ובניו ולא לקידוש העזרה, ולכן הוא כשאר קד"ק הראויים להיאכל גם בהיכל.

טו) ומכאן נלמד שיש בקידוש העיר והעזרות דין של הקרבת מנחת ציבור והיא המקדשת. ולדורות ילפינן מנחמיה שלקידוש העיר מביאים תודה ומקדשים בלחמי חמץ שבה, שהם כעין מנחה, עיין מנחות נב ע"א ורש"י שם מו ע"א ד"ה נפרס. דוגמת מ"ש ביומא לגבי קידוש כה"ג לעבודת יוהכ"פ דילפינן ממילואים שהיתה שם הזאת דמים ולדורות נכנסו מים תחת דם.

והו"ה בקידוש עזרה דבעינן דבר הנאכל בה ונפסל ביוצא ממנה, בעינן מנחה הנאכלת, ומאחר שבמשנה קתני להדיא בקידוש העזרה דבעינן תודה, ס"ל לר"י מיגאש דבע"כ כך נאמרה ההלכה, שמנחת ציבור המקדשת העזרה באה עם התודה, והיינו שהמנחה של תודה זו שהיתה צריכה להיות מנחת נסכים, באה בתורת מנחה הנקמצת.

ועיין בתו"כ פרשת שמיני עה"כ ויקרב את המנחה וימלא כפו ממנה, ויקטר על המזבח מלבד מנחת הבוקר, שבא הכתוב ללמד שמנחה זו לא באה במקום מנחת נסכים של עולת העם, אלא באה בנוסף, בפנ"ע. הרי דיש הו"א שבמילואים יקריבו מנחה הנקמצת במקום מנחת נסכים.

טז) ובקידוש העזרה לדורות צריך שתבוא המנחה עם תודה דוקא, מדברי קבלה, שמלבד המנחה צריך גם לחם חמץ דוקא כאמור בנחמיה, ועיין בתו"כ פר' שמיני עה"כ קחו את המנחה הנותרת מאישי ד' ואכלוה מצות אצל המזבח, מה ת"ל, מפני שהיא מנחת ציבור והיא מצוות שעה ואין כיו"ב לדורות. לכך נאמר ואכלוה מצות. ופירש במשך חכמה דהו"א שהיא כמו שתי הלחם שהם מנחת

ציבור והם חמץ וה"נ תאכל חמץ, ולהנ"ל יל"פ שהו"א שכיון שהמנחה הזו באה לקידוש העזרה, ולדורות מצינו שבקידוש העיר והעזרות יש תודה הבאה חמץ, ה"נ היה צריך שמנחה זו תאכל חמץ. וע"כ בא הכתוב לאסור אכילת אותה מנחה חמץ.

(יז) ולפי"ז מסתבר דלדעת הר"י מיגאש לקידוש העזרה צריך שתי תודות ושתי שיורי מנחות הבאות עמם ועפ"י נביא האחת נאכלת וכו' כלשון המשנה.

והטעם שקידוש העיר והעזרות של דורות שאני מקידוש שהיה במשכן, והוא צריך תודות דוקא, י"ל שהם מתורת שמחה שחייבים בקידוש העיר והעזרות כשהם נבחרים ומתקדשים לדורות, כמו דין שיר שיש אז. וגם דין חמץ שבתודה הוא משום שמחה. ומה שדנו בגמ' אמאי אין מקדשין בשתי הלחם הבאות חמץ, הוא לבאר טעם המשנה שצריך תודות ולא סגי בשלמי ציבור של עצרת עם שתי הלחם הבאים עימם, שאף הם קרויות מנחה.

(יח) ועכ"פ נראה שלר"י מיגאש קידוש העיר והעזרות הם דוקא בתודות ציבור ומנחתם ולכן בימי שלמה היו צריכים להביא תודות מגבעון.

(יט) ויל"ע בדברי הר"מ בהל' ביה"ב פ"ו הי"ג, וכן אם הוסיפו על העזרה מקדשין אותה בשיירי המנחה" וכו' וצ"ב מה דנקט שיירי המנחה, הרי לא הזכיר קודם מנחה שמקדשת. ואולי רומז הר"מ לשיטת הר"י מיגאש שמקדשים העזרה בשיירי מנחת התודה שקרבה כמנחה הנקמצת. אולם להלן כתב הר"מ: "מה ירושלים התודה שנאכלת בה מקדשתה אף העזרה שיירי מנחות שאין נאכלין

אלא בה הן שמקדשין אותה בהן". כאן נקט "שיירי מנחות" ואולי ס"ל שבדיעבד מהני כל שיירי מנחות לקדש העזרה וצ"ע.

(כ) ולכאורה יל"פ דברי הירושלמי דקאי רק למ"ד ירושלים נתחלקה לשבטים, א"כ אין סמוכים למקדש אלא שני שבטים, שנפרדים מהשאר, ואין כאן שם מחנה ישראל. ולא דמי למדבר שכולם חנו סביבות המשכן כאחד עפ"י הדיבור, ולכן צריך קידוש העיר קודם. אבל ז"א כי גם במדבר חנו הדגלים זאח"ו.

(כא) עוד יתכן לבאר שיטת הירושלמי לפמ"ש בזבחים קיז אליבא דרבא דלא יתכן שילוח טמאים רק ממחנה שכינה ומחנה לויה בלא שיהא שם גם מחנה ישראל, ויל"פ שכ"ז מעכב את יכולת הקידוש של מחנה שכינה ומחנה לויה. ורק מחנה ישראל כשלעצמו יתכן כמו בבתי ערי חומה. ולכן כשמקדשים את המקדש גם למחנה שכינה לשילוח טמאים, צריך שיחול מיד דין שלשה מחנות, דאם יחסרו מחנה לויה ומחנה ישראל לא תחול קדושת מחנה שכינה ויצטרכו לקדש מחדש כשהשניים האחרים יתקדשו. ולכן כשקידש שלמה את המקדש גם לדין ג' מחנות ודאי שכבר התקדשה ירושלים קודם בשתי תודות הבאות מגבעון. ואם כי ירושלים היא גם מבתי ערי חומה מ"מ גם הם צריכים קידוש בשתי תודות כמש"כ רש"י בערכין טו. ולגבי מחנה לויה הרי אין שם מעשה קידוש אלא קביעות ב"ד עד היכן מחנה לויה וקביעתם חלה מיד כשמוכנים ונקבעים שתי המחנות האחרות (ועי' אבנ"ז יו"ד סו"ס ת"נ).

(כב) ואם כי במדבר לא קדשו שלש מחנות אלא לאחר שחנו הלויים במחנה לויה, שבפשטות היה בחודש השני כאמור בפרשת בהעלותך – וכמבואר בתשב"ץ ח"ד סי' קלז – ואילו הקידוש של מחנה שכינה היה בניסן, י"ל דשם עצם החניה על פי הדיבור הוא היה המקדש

למקום המחנות של הלויים ושל ישראל. אבל לדורות שאין שם חניה סמוך למקדש, הקידוש בא על ידי שתי תודות.

(כג) ויל"פ שזוהי כוונת רש"י בגיטין ס ע"א ד"ה פרשת טמאים כו' והזהרה להם – בשמיני למילואים – פרשת שילוח טמאים וישלחו מן המחנה שבו ביום הוקבעו שלש מחנות מחנה שכינה ומחנה לויה ומחנה ישראל והזקקו להשתלח. והתשב"ץ בח"ד סי' קלז הקשה הרי מחנה לויה לא היה עד חודש אייר כמו"ש בפר' בהעלותך. ונראה שרש"י ס"ל שאעפ"כ הוקבע המקום המיועד לחניית הלויים והקביעה הזו דיה להתקדש בתור מחנה לויה, שישתלחו משם הטמאים האסורים במחנה לויה. ומה שהכריח לרש"י לפרש כן, הוא משום שס"ל שאלמלא שישנן כבר עתה שלש מחנות לשילוח א"א לקדש מחנה שכינה בלבד כנ"ל עפ"י הגמ' בזבחים, וגם לאביי שם צריך עכ"פ שילוח ממחנה לויה עם שילוח ממחנה שכינה, וע"כ ששם מחנה לויה הוקבע כבר, אם כי עדיין לא נצטוו הלויים לחנות סביב המשכן.

(כד) [ועיי"ש ברש"י ד"ה ופרשת כו' וכשנגללים הפרוכת בכל סילוק מסעות הותרו זבין ומצורעין ליכנס לשם. וצ"ב למאי הוסיף זאת רש"י כאן, וביאר הנוב"י בדורש ציון (דרוש ג') שבאמת כבר היו מחנה ישראל ומחנה לויה קודם, כמו"ש בשבת צו ע"ב משה היכי יתיב, במחנה לויה, ומיירי שם מיד כשירד מהר סיני, ולכן הוצרך רש"י לבאר מ"ט לא הוזהרו על שילוח מחנות קודם שמיני למילואים, וביאר שכשאין מחנה שכינה אין גם שאר מחנות שלפניה. וצ"ב מש"כ להוכיח ממ"ש דמשה רבינו במחנה לויה קאי, שהלויים כבר חנו קודם הקמת המשכן במקומם, כי בפשטות הכוונה

היא שמקום אוהל בית המדרש של משה רבינו ששם לימד את ישראל (עיי' רש"י ורמב"ן כי תשא לג) היה במקום שאחר כך היה מחנה לויה, כי לא היה בית מדרשו במקום חניית ישראל, שהרי כל ישראל היו מצויין אצל משה רבינו, לשאול ולדון, (עי' רש"י שבת שם ומאירי בתחילת שבת) אלא היה מקומו מעבר למחנות פנימה.

כה) ויתכן גם שמשה רבינו עצמו נקבע מקומו שם מיד לאחר מ"ת, עפמ"ש בזבחים קיז ע"א עה"כ ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה, ושמתי לך מקום בחיך. מקום, מקומך. אשר ינוס שמה, מכאן שמגליל במדבר. להיכן גולין, למחנה לויה. ופרש"י לך מקום, המקום שלך, דהיינו מחנה לויה, אף הוא נקלט. ויל"פ שדין ערי מקלט במדבר תלוי במקום חניית משה רבינו וחל מיד לאחר מתן תורה שיקבע מקומו בנפרד משאר ישראל וכשחנו כל הלויים שם נעשה כל המקום מחנהו של משה רבינו.

כו) ויל"פ שלכן אין מחנה לויה לדורות קולט אלא רק ערי הלויים, אע"פ שמהכתוב ושמתי לך מקום ילפינן לערי הלויים שכולם קולטים כמש"כ רש"י במכות י"ד ע"ב, והרי לשאר דינים מחנה לויה שבמקדש דינו כמחנה לויה שבמדבר. ויל"פ שגם במדבר לא קלטה אלא משום שמשה רבינו חנה שם, והוא דין קליטה בפנ"ע. וא"ש גם מה שהקשה בצ"פ למכות י ע"א איך קלט מחנה לויה במדבר הרי גם שלש שבועה"י לא קלטו עד שהפרשו שלש שבארץ ישראל לאחר כיבוש וחילוק, ולהנ"ל י"ל שרק במקום שקולט כדין עיר מקלט בתור מושב הלויים, יש תנאי שיפרישו תחילה את כל ששת ערי המקלט, אבל הדין המיוחד, שמחנה לויה במדבר קולט, י"ל שהוא מחמת מקומו של משה רבינו ואינו תלוי בשאר ערי מקלט.

כז) אמנם באמת עיקר דין קליטה בערי הלויים הוא כמש"כ מרן הגאון רבי אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל בספר מנחת אברהם ח"א (עמ' יט) שהוא תלוי בהיותו מיוחד לצרכי הלויים עיי"ש. והיינו משום שצריך שיגור הגולה בעיר מושב וכמו"ש בגמ' עה"כ ונס אל אחת מהערים האלה וחי, עשה לו כדי שיחיה, ולא סגי בחשיבות ומעלת המקום, אלא צריך שיהא בין אנשי המקום "בהיותם אנשי לבב ידועים במעלות המדות וחכמות נכבדות, ידוע לכל שלא ישטמו הרוצח שיגיע אליהם ולא יגעו בו" (לשון החינוך במ' תח), ולכן רק במחנה לוייה שבמדבר או בערי הלויים שבא"י יש דין קליטה. וגם הטעם שאין קולטים השלש שבא"י עד שיפרישו השלש שבארץ ישראל, לאחר כיבוש וחילוק, הוא משום שעד אז עדיין לא היו הלויים פנויים לגור בערים אלו, כי היו עם כל ישראל בא"י ולא באו לשלש הערים שבעבר הירדן. משא"כ במחנה לוייה שבמדבר¹.

1. בעיקר הדבר, אם חנו הלויים סביב למשכן קודם אייר, מצינו בפרד"א פמ"ו שלאחר יז בתמוז התקין משה רבינו כל שבט במקומו. וברד"ל שם ציין לשמו"ר (כ) שלאחר יצי"מ נעשו שורות שורות, ראובן, שמעון כו'. אמנם שם לא נזכר היכן חנו הלויים.

ונראה לבאר דעת הנוב"י שהלויים חנו סביב מקום המשכן עוד קודם הקמתו, לפימש"כ בפירוש רבינו אברהם בן הרמב"ם עה"כ אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פוקד על פי משה, עבודת הלויים ביד איתמר וגו'. ופי' ר"א עבודת הלויים כלומר שהלויים קבלו על עצמם לגבות מישראל ובדקו מה שגבו והשלימו את סכומם ביד איתמר כו' לפי שהוא היה הממונה שלהם בזה והשר שלהם במקום השליח בי"ד. וכ"נ מתנחומא הישן פ' ד' "כל מה שהיה משה עושה עשה ע"י אחרים, שנאמר עבודת הלויים ביד איתמר". וא"כ ודאי שהלויים הללו היו במקום שבו עשו את המשכן (וגם לאחר הקמת המשכן וציווי חניית הלויים, היו הלויים שממונים על עבודת המשכן במקום אחד סמוך למשכן ושאר השבט במקום רחוק יותר כמוש"כ במשך חכמה).

כח) ועוד י"ל בביאור הירושלמי שצריך להקדים קידוש ירושלים לקידוש העזרה, לפימש"כ התו"י ביומא ד"ו: וא"ת ומאי קאמר

והנה חלק מעבודות הלויים במשכן י"ל שהם נוהגים גם בכל במה גדולה. לגבי שירה עי' בדה"י א' ל"ח לט"מא וברש"י שם שנראה שיש בבמה גדולה דין שירה. וגם לפמש"נ מהספ"ז בהעלותך שגם בנו"ג לא היתה שירה, י"ל דמ"מ שירת רשות היתה בכל במה גדולה וכפי שמצינו בערכין י"א שלר"ל יש רשות לומר שירה בלא קרבן, ולגבי שמירה הסתפק במקדש דוד אם נהג בבמ"ג. ועיין בשו"ת מהר"מ (ד"ב סי' ריח) שמשמע שגם שאר עבודות לויים שייכים אפילו בבמה קטנה.

וכ"נ ממש"כ באוה"ח בהעלותך (ח יט) עה"כ ואתנה את הלויים נתונים לאהרן ולבניו מתוך בני ישראל לעבוד את עבודת בני ישראל באהל מועד וגו', ופירש באוה"ח: יכוין אל הבכורות שעבודה זו שלהם היתה והלויים עובדים עבודתם. נראה שהעבודות המסורות ללויים כבר היו נתונות קודם לבכורות (ועי' גור אריה משפטים כד ה) והיינו בבמת סיני - עד חטא העגל או עד לאחר מ"ת (ועיין זבחים קט"ז ע"ב) - שהיתה במ"ג כמוש"נ מר"ג לבכורות דף ד.

ויתכן עוד שכשם שהכהנים כבר עבדו בבמת סיני לחד מ"ד בזבחים שמסיני נצטוו על הכהונה ומ"מ קידושם לעבודת המשכן היה אח"כ, א"כ י"ל דהו"ה לגבי עבודות המסורות ללויים בבמ"ג שהם נמסרו ללויים כבר מסיני או לכה"פ לאחר העגל ומ"מ לא התקדשו לעבודת המשכן אלא לאחר הקמתו.

ולפי"ז יש ליישב מה שהעיר בספר אילת השחר עה"ת על לשון רש"י במדבר (ו, יב) לפי שהיתה העבודה בבכורות וכשחטאו בעגל נפסלו, והלויים שלא עבדו עכו"ם נבחרו תחתיהם. והעיר על דבריו הרי הבכורות עבדו עבודת הקרבנות ואילו הלויים אינם עובדים בהקרבה, ואיך הם מוגדרים "נבחרו תחתיהם".

ולפי הנ"ל שחלק מעבודות הלויים כבר נהגו בבמת סיני, א"כ מאחר שכל עבודות הלויים נקראים עבודה כמש"כ הר"מ בפ"ג מהל' כלי המקדש ה"א מהכתוב ועבד הלוי וגו', [ובאבנ"ז יו"ד סי' תמ"ט ס"ל דשמירת הכהנים צריכה בגדי כהונה], א"כ יל"פ שכוונת רש"י לעבודות אלו שנהגו בבמת סיני ע"י הבכורות ובמקומם נתמנו אח"כ הלויים.

מביתו למה פירש, והלא יש לו להיות תדיר במחנה לוי, כמו אהרן ובניו שהיו יושבין תמיד פתח אוהל מועד אי הא דתניא בברייתא דמלאכת המשכן כל שבעת ימי המילואים היה משה מעמיד המשכן ומפרקו הוי פירושו היה מפרקו ומעמידו מיד, אבל אם נפרש מעמידו בערב ומפרקו בבקר ויומם ולילה דכתיבי בקרא לאו דוקא מחנה לוי אלא מקום מחנה לוי, ואם כן ה"נ היו יכולין להפרישן ממחנה ישראל כמו שבטלה קדושת המשכן כשהיה מפורק כדאמרין בתענית (כא, ב) הוגללו הפרוכת היו זבים ומצורעים נכנסים שם, עכ"ל. וצ"ב הרי בשבעת ימי המילואים עדיין לא נאמרה פרשת שילוח מחנות.

ונראה שהתו"י ס"ל שבע"כ היו בעת ימי המילואים דינים של ג' מחנות מלבד הדינים הקבועים לדורות, כי מבואר בבעלי התוס' עה"ת פר' שמיני ששעיר ר"ח שנטמא נשרף כולו אע"פ שהוא קרבן ציבור וקרב בטומאה, משום שחינוך המשכן צריך להיות בטהרה. ויל"פ מ"ש בתו"כ המובא לעיל לגבי המנחה של שמיני למלואים "ואכלוה מצות אצל המזבח, ולא בהיכל", והעיר במשך חכמה הרי קימל"ן שקד"ק ראויים להאכל גם בהיכל, ולהנ"ל י"ל שכיון שרק בדיעבד, אם כבר נאכלה חשיב אכילה כשרה, כמוש"כ הר"מ בהל' פסוה"מ פ"י, א"א לקדש ולחנך העזרה וההיכל בכך, דומיא דחינוך בטומאה]. וא"כ גם לגבי דיני קדושת מחנות י"ל שדינים שאמורים להיות לדורות משמיני למילואים ואילך, ראויים לנהוג גם בכל ימי המילואים בזמן שהמשכן מוקם. ועיין ברמב"ן סו"פ פקודי, שפרשיות ויקרא וצו נאמרו בראשון למילואים, – עיין בגיטין ס ע"א שלר' יהודה כותבין מגילה מויקרא עד שמיני דוקא – ושם נאמרה פרשת קרבן עו"י על טומאת מקדש. ואם כי סברא זו שייכת

רק לגבי מחנה שכינה, אבל כבר כתבנו לעיל מהגמ' בזבחים שאין מצות שילוח מתקיימת אא"כ יש גם שילוח ממחנה לוויה עכ"פ. ואם כי לא חנו הלויים אז במחנה לוויה לדעת הרמב"ן והתשב"ץ, כבר כתב בספר משמר הלוי עמ' תב בשם הגרמ"מ צ'צ'יק שליט"א, שגם חניית אהרן ובניו חשיבא חניית לויים. וגם יתכן שבשבעת ימי המילואים התקדש המקום ע"י בי"ד כמו בירושלים. ומ"ש בפרשת שילוח מחנות וישלחו מן המחנה וגו' ויעשו כן בנ"י וגו' משמע שרק משמיני למילואים שילחו הטמאים, כבר איתא בספרי שבאותו יום אירעו שלשה סוגי טומאה המוזכרים בכתוב וקודם לכן לא הוצרכו לשלח.

כט) ועיקר הסברא הנ"ל נראה כן גם מדברי התשב"ץ הנ"ל, שגם בשבעת ימי המילואים היה דין מחנה שכינה, אבל לגבי מחנה לוויה כתב בפירוש שלא נהג עד אייר שחנו הלויים סביב המשכן עפ"י הדיבור. ויל"פ שס"ל שלצורך העבודה בקדושה בשבעת ימי המילואים סגי בדין שילוח ממחנה שכינה בלבד.

ל) ומצינו כעין הסברא הנ"ל בדברי התו"י, גם בדין אכילת קדשים במחיצה, שבגיטין ס ע"א אמרו ששמיני למילואים היה ראשון לאכילת קדשים, ופרש"י במחיצה, והעירו ע"ז הרי בפרשת תצוה כבר נאמר בראשון למילואים שיבשלו ויאכלו את איל המילואים בחצר אוה"מ. ופירש"י משום שקד"ק נאכלים בחצר אוה"מ וברמב"ן הוסיף שנאכלים לפנים מן הקלעים. וצ"ל ששם היה דין מיוחד לצורך קידוש אהרן ע"י אכילתם, ולגבי דורות החל הדין משמיני למילואים.

וכיו"ב מצינו עוד, לגבי קרבן התמיד, שנאמרו בו שתי פרשיות, האחת בתצוה לימי המילואים והשניה בפנחס לדורות כפרש"י שם.

[ולכאורה עוד מצינו כיו"ב בדין לחה"פ שמפורש בכתוב במילואים ויערוך עליו ערך לחם וגו' ואילו בספרי פ' עקב (יא יג) איתא דנהג רק מכניסתן לא"י, וצ"ל דבשעת המילואים הצטוו לשעה. אולם צ"ע מכמה מקראות שגם במדבר נהג לחה"פ.

ולכאורה יתכן לומר עפ"י מ"ש בירושלמי שקלים (פ"ו ה"ג) לא היה שם לחם מניחו לשבת הבאה, דכתיב ונתת לחם הפנים לפני תמיד. וא"כ י"ל שאמנם במדבר לא היתה מצות עריכת הלחם בכל יום השבת, אבל היתה מצוה של "תמיד", והיינו שישאר הלחם ששמו בשבת שבימי המילואים ולא יהיה השולחן בלא לחם, והלחם נשאר כשר גם לאחר שבת ראשונה, כמו"ש בתוספתא מנחות (פי"א ה"י). וע"ז נאמר במסעות ולחם הפנים עליו יהיה.

ומ"ש בסו"פ אמור והיתה לאהרן ולבניו וגו', יל"פ כמו"ש בסו"פ קרח בדין תרו"מ "ונתתם ממנו את תרומת ד' לאהרן הכהן" ודרשו דמכאן לתה"מ מן התורה. וכ"ז ליישב הגירסא בספרי, אבל רבינו הלל כתב דט"ס יש בספרי ול"ג לה.]

עכ"פ לפי הנ"ל י"ל שבשעת קידוש המשכן היה הכרח שתהיה אז קדושת מחנה שכינה, כדי שיתחנך בטהרה, והו"ה בעת חינוך המקדש שדינו כמשכן. וכיון שלדין קידוש מחנה שכינה בעינן שכל הג' מחנות יתקדשו אז, לכן סובר הירושלמי שכבר בשעת חינוך המקדש צריך שיהא כבר דין מחנה ישראל בירושלים וכפי שהתבאר לעיל.

לא) בעיקר דברי הירושלמי: ניחא בעלייתן מן הגולה שהקריבו ואח"כ קידשו וכו', הרידב"ז מפרש שקאי למ"ד ק"ר קדשה לעת"ל ועזרא זכר הוא דעביד, אבל יל"פ שקאי למ"ד ל"ק לעת"ל. וקודם

קדושת המקדש וקדושת הארץ כא

שהתקדשה עזרה היה לה דין במה גדולה (וכמוש"כ תוס' והריטב"א בשבועות, ועיין בתורי"ד במגילה יא) ובמה גדולה אין צורך שתהיה במקום הקדוש בקדושת מחנה ישראל, כמו שמצינו בנו"ג שהסתפקו התוס' אם היה שם כלל קדושת ג' מחנות וגם בשילה ס"ל לאביי דלא היה שם מחנה ישראל. וא"כ שהיה שם כבר דין במה גדולה, יכלו לקדש העיר בשתי תודות. ומה שהקשה הירושלמי איך קידשו העיר בימי שלמה, י"ל שמאחר שהיתה קיימת אז הבמה בגבעון א"א היה להקים במה נוספת (עיין רש"י קידושין לו ע"ב ד"ה ללמדך וזבחים קיא ע"א ד"ה בכל) ולא היה למקדש שלמה דין במה גדולה קודם שהתקדש כבית הבחירה.

לב) עוד י"ל לכאורה שלשיטת הירושלמי גם אם קדושת המקדש קדושה לעת"ל, מ"מ קדושת ירושלים י"ל שבטלה בחורבן בית ראשון, כמו קדושת ערי חומה שלדעת רש"י בערכין ל"ב ע"ב מתקדשת בשתי תודות וכו' ומ"מ איכא למ"ד שם שקדושתן בטלה בחורבן בית ראשון, ויל"פ שהריבוי מהכתוב זאת מנוחתי וגו' שקדושת מקדש אינה בטילה כמש"כ תוס' ביבמות פ"ב הוא רק לגבי עזרות והר הבית. ומצינו שדין ירושלים אינו כהר הבית לגבי מורא מקדש ולגבי שמירה. ובירושלמי חגיגה פ"א הי"א יש הו"א שראיית פנים ברגלים מתקיימת גם בהר הבית.

לג) ויל"פ כן גם במ"ש בירושלמי מע"ש פ"ג לגבי פדיון מע"ש בזה"ז בירושלים דסבתא הוות סברת מימר רואין את המחיצות כאילו היו עולות כו' סבתא הוות סברא מימר כו' יהושע [דקדשה לעת"ל] כו'. ויל"פ ששתי הלכות יש כאן, האחת לגבי עצם הדין אם ק"ר קדשה לעת"ל וזוהי פלוגתא דר' יהושע ור' אליעזר, ועוד הלכה לגבי ירושלים, אם גם שם רואים את המחיצות כאילו היו

עולות, שזו הלכה נוספת לגבי קדושת ירושלים. ואם כי התב"ל לשיטת הירושלמי שא"א לקדש לאיסור מחנות רק מחנה שכינה ולויה בלא מחנה ישראל, י"ל שלאחר שכבר התקדשו כולם וחרב מחנה ישראל, אי"ז מעכב, וכעין מש"כ בירושלמי מגילה פ"א הי"ב משנקבע מע"ש שוב לא פסק עיי"ש. ועיין בשטמ"ק לב"מ נג ע"א ד"ה בשנטמא.

לד) ובפשט דברי הירושלמי בסנהדרין הנ"ל נראה שהעיקר הוא שהירושלמי קאי אליבא דמ"ד ק"ר ל"ק לעת"ל ומיירי לגבי קידוש העזרה וקאמר שבימי עזרא הקריבו מנחה כדין במה גדולה, שלכו"ע מנחת ציבור קריבה בבמ"ג וקידשו בה מקום העזרה, אבל בימי שלמה שהיתה אז במ"ג בגבעון ס"ל לירושלמי שאין לעשות עוד במ"ג, ולכן שאלו במה קידשו אז. ומשני שסגי בלחמי תודה הבאים ממנו"ג, והם דבר הנאכל בה כמו"ש בשבועות ט"ו ע"א (ועי' בבית האוצר ח"א כלל קס"א).

[בתוס' שבועות ט"ו ע"א ד"ה אין כו' הקשו למ"ד אין מנחה בבמה, איך קידשו העזרה בימי יהושע ושלמה. וביאר מורינו הגאון רבי אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל, שכוונת התוס' גם לקידוש בגלגל ולא רק בשילה, ואם כי בגלגל הקימו המשכן והוא היה כבר קדוש, צ"ל דלאיסור כניסה למחנה שכינה אין הקרקע מתקדשת מאליה ע"י הקמת המשכן. ולפי"ז לכאורה הו"ה שגם במדבר היו מקדשים וצ"ע. ואולי במדבר, דאזה"מ הוא גם בשעת מסעות, לא בעי קידוש, משא"כ בגלגל שלא היה אז דין מסעות. עכ"ד.]

נראה שר"ל שמאחר שעיקר הסוגיא מיירי בקידוש העזרה לאיסור כניסה למחנה שכינה, המובא במשנה שם, ע"כ הקשו התוס' לגבי קדושה זו בימי יהושע, דהיינו בגלגל ובשילה, שבשניהם פשיטא

לתוס' שהיה דין שילוח מחנות, לא רק לגבי שילה שמפורש כן בזבחים קט"ז ע"ב אלא גם בגלגל, דלא גרע ממחנה ארון במלחמה שהוא קדוש כמחנה שכינה כמו"ש בספרי כי תצא (כג י), ובעת שהקימו את אוה"מ בגלגל ודאי שהיה עימם הארון, וגם אח"כ בעת המלחמות מצינו רק ביריחו שהיה עמם וכמוש"כ הריטב"א בעירובין סג ע"ב דרך לעתים עפ"י הדיבור היה הארון שבו לוחות שניות יוצא עמם למלחמה. ועיי"ש במרומי שדה ועיין בירושלמי עירובין פ"ו ה"א. ויש לדקדק קצת בלשון התוספתא בזבחים פ"א: אין בין אוה"מ שבמדבר לאוה"מ שבגלגל אלא שבמדבר אין הבמות מותרות כו'. משמע לכאורה שלדין מחנה שכינה זו"ז שוים. ולגבי קידוש מחנות ס"ל לתוס' שגם בבמה גדולה צריך קידוש בשיירי מנחה.

בהאי ענינא נמצא ברשימות מרן רה"י זצ"ל עוד דברי נגידים וז"ל: בכתוב: "וישכם יעקב בבוקר ויקח את האבן אשר שם מראשותיו וישם אותה מציבה ויצוק שמן על ראשה" (בראשית כח יח). אין לבאר שאחרי שאמר "מה נורא המקום הזה וגו'" שוב חזר לישן ובבוקר קם והקים את האבן מציבה, שהרי אמר "אילו ידעתי לא ישנתי". אלא הכוונה לומר אמאי באמת לא בנה מציבה מיד והיה מסיך עליה שמן, כי משום שבלילה הרי עבודה פסולה, אכן הרי בבמה יש מ"ד דעבודתה כשירה בלילה (ויל"ע דלא פליגי אלא בזריקה, אבל בהקטרה שלדעת היראים מ' תנ"ה כל ההקטרות גם של מנחות וגם של אימורים כלולות במ"ע אחת, אלא שלגבי מנחות שבמקדש ילפינן מביום צוותו דאינה כשירה אלא ביום, אבל במה קטנה גם למ"ד דלילה פסול להקרבה פירש הג"מ משה אליעזר מפנינסק זצ"ל (אהל משה ח"ב סי' מב) שלמד כן מהכתוב בפר' אמור שור או שה וגו' וביום השמיני ירצה, דפירשו בזבחים יב ע"א דיום

להרצאה, דיום להרצאה, וא"כ י"ל דרך לזריקת קרבן בהמה ילפינן ולא להקטרת מנחות וי"ל. אולם כיון שראה שאי"ז כי אם בית א', שכאן יבנה המקדש, ובמקדש הרי אין מקריבין כלל בלילה, לכן "וישכם יעקב בבוקר", שהזדרז מיד בבוקר לאחר שכבר חיכה כל הלילה עד שיגיע זמן ההקרבה בבוקר.

עוד י"ל דגם במה צריכה חינוך, וחינוך דוקא ביום, ואפילו בבמה. ועיקר הדבר שהיה כאן חינוך מפורש ברשב"ם, עיי"ש דהיה כענין חינוך המשכן בשמן המשחה. ועיין בעל הטורים הארוך שהקשה הרי היו אבנים שהשתמש בהם הדיוט, ועיין בקומץ המנחה.

ועל לשון הכתוב "ויצוק שמן על ראשה" אמרו בבר"ר (פס"ט ז) שופע לו מן השמים (השמן) כמלוא פי הפך. יל"פ דבעי כ"ש מלאים, (עי' זבחים פח ע"א. והמתנדב שמן יש לו שיעור, לוג או ג' לוגין כמ"ש במנחות קז ע"א), ואפילו בבמה, וקאמר דהוסיפו לו מן השמים כמלוא פי הפך.

עוד י"ל באם נניח דבעי כאן כ"ש ובעי חינוך, י"ל דבעלמא בבמות אין מלאים לעיכובא, אבל בחינוך מעכב, עכ"ד].

לה) ויל"פ שגם אם לדעת הירושלמי מקדשים דוקא בדבר שנפסל ביוצא משם, מ"מ מאחר וקודם שמקדשים את ירושלים גם קדק"ל נפסלים ביוצא ממחיצת העזרה, ניתן לקדש בלחמי תודה גם את העזרה.

לו) ולפי"ז יש מקום לומר שגם בכל קידוש עזרה בתחילה, ניתן לקדשה בלחמי תודה ויש לכך עדיפות משיירי מנחה, שהרי מבואר בשבועות טו ע"א דעדיף היה לקדש העזרה בשתי הלחם הבאות חמץ דומיא דלחמי תודה אלא דלא אפשר עיי"ש, וא"כ בקידוש

העזרה בתחילה קודם שקידשו את ירושלים, עדיף לקדש העזרה בלחמי תודה הבאים גם חמץ. ומכאן מקור לשיטת רש"י במגילה י' דעזרא קידש העזרה בלחמי תודה ובזבחים כ"ד כתב כן גם לגבי קידוש דויד, והתוס' הקשו הרי בשבועות טו אמר רמב"ח שהעזרה מתקדשת בשיירי מנחה, אולם שיטת רש"י היא כנ"ל, שקידוש העזרה בתחילה הוא דוקא בשתי תודות, ועיין בשפ"א לזבחים שם שכתב שרמב"ח בשבועות בא להוסיף על מ"ש במשנה, שקידוש העזרה בלחמי תודה וס"ל דצריך גם שיירי מנחה ורש"י נקט רק מ"ש במשנה, אבל להנ"ל הם שני אופנים, דהמשנה מיירי בקידוש העזרה בתחילה ומ"ש "שאין מוסיפין כו'" אגב גררא דירושלים נקט, ורמב"ח מיירי בהוספה על העזרה. וכך מפורש ברש"י שבועות שם בדברי רמב"ח.

לז) אמנם בנקודה זו הירושלמי סובר לא כרש"י, אלא ס"ל שרק כשא"א לקדש בשיירי מנחה סגי בלחמי תודה, אבל בימי עזרא שלא היתה במה אחרת, קידשו בשיירי מנחה שקרבה במקום המקדש כנ"ל. משום דס"ל שעדיף לקדש במה שקדושתו מחייבת לאוכלו דוקא בעזרה, דהיינו מנחה שהיא קד"ק, ולא במה שמצד קדושתו ראוי להאכל גם בירושלים. וטעם הדבר יתב"ל.

לח) ויתכן שלפי שיטת הר"י מיגאש שהאכילה בגבול המחיצה מקדשת, הקידוש הוא כעין דין עבודתו מחנכתו, דילפינן מאשר ישרתו בם בקודש, בשירות הם מתקדשים, וכתב הריטב"א ביומא (לט ע"ב) דאין צורך דוקא בעבודה אלא אפילו קלפי של הגורלות ראוי להתקדש בשירות שלו, דהיינו במצות הגרלה, וכיו"ב י"ל בקידוש העזרה ע"י אכילת שיירי מנחות, שהוא כחינוך המקום במצוות אכילת קד"ק, שהיא חלק ממצוות התלויות בעזרה וביומא

סח ע"ב קרי לה צורך עבודה. [עיקר הסברא הזו כתב כבר במקדש דוד. ומש"כ שם שבמשכן לא היה קידוש עזרה ע"י אכילה כי נתקדשה במשיחה, צ"ב כי רק במשכן עצמו מצינו משיחה ולא בקלעי החצר שהם מחיצת העזרה – אמנם י"ל שס"ל שע"י משיחת אוה"מ התקדשה ממילא חצר אוה"מ – ועוד שהר"ח והר"י מיגאש שהם הסוברים שהקידוש הוא ע"י אכילת קדשים, הם הסוברים שילפינן זאת ממילואים שקרבו ונאכלו בחצר המשכן.] והו"ה לקידוש ירושלים באכילת לחמי תודה (עיין בית האוצר ח"א כלל קסג).

לט) והנה הרשב"א הקשה על שיטת הר"ח והר"י מיגאש שהאכילה מקדשת, א"כ איך הו"א בגמ' שהראשונה נשרפת משום שנפסלה ביוצא והשניה נאכלת כדין לחמי תודה, הרי רק אכילה מקדשת וגם השניה צריכה להפסל, ובפשטות שיטת הר"ח והר"י מיגאש היא שגם ההילוך מקדש, אלא שהוא מועיל רק לגבי שלא יפסל ביוצא ולא להיות מקום אכילה, וכפי שמצינו ברש"י זבחים נ"ה ע"ב ד"ה טהור שבמדבר היו קדק"ל נאכלים רק בתוך מקום חניית כל שבט ושבט ולא במקום שבין חניית כל שבט, וברור שאין נפסל ביוצא כל י"ב על י"ב מיל שטח מחנה ישראל. ועיין באוצר הספרי עמ' נח לגבי גגין. והביאור הוא לפמש"כ מורינו הג"ר אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל במנחת אברהם ח"א (עמ' רל"ג) שאם הוסיפו על ירושלים רק בב"ד ולא בכל אלו, מהניא לדין שילוח טמאים, ולכן אין שם הלאו דלא תוכל לאכול בשעריך אבל אין שם מצות אכילת קדשים ומע"ש, לכן לא מיחו חכמים בע"ה שהיו אוכלים בבציעה העליונה קק"ל, עכ"ד. ולפי"ד י"ל גם כאן בדין ההילוך והאכילה בלחמי תודה, שההילוך מועיל שלא יפסלו קק"ל ביוצא, אבל עדיין

אין בכך קידוש גמור גם לקיום מצות אכילה, ועיין כע"ז בזבחים ק"י ע"א קומץ מהו שיתיר כנגדו בשיריים מישרא שרי או קלושי מקלש ועיי"ש בתוס'.

(מ) והטעם שההילוך והאכילה חלוקים בדין הקידוש שבהם, ואינם נחשבים למעשה קידוש אחד שמתחיל בהילוך ומסתיים באכילה, וכפי שמצינו בתוס' שבועות ט"ו ע"א ד"ה אין ש"כל העבודה במנחה היתה מחנכתה ומתקדש מקומה". יל"פ לפי הנ"ל, שההילוך הוא לקידוש המקום כדין קרבנות שהיו במילואים, אבל שם היה גם דין אכילה לחינוך המקום ע"י מצות אכילת קרבנות שהיא נקראת "צורך עבודה", והם כשני מתירים ומכשירים את קידוש המקום. ע"י ההילוך חלה מקצת קדושה, שלא יהא המקום כחוץ ממחיצת מחנה ישראל או מחנה שכינה, וע"י האכילה נשלמת קדושת המקום, גם לקיום מצוות אכילה לפני ד'.

(מא) ומה שצריך בקידוש ירושלים תודה דוקא, כבר כתבתי לעיל שהוא מתורת שמחה שחייבים בקידוש העיר לדורות, כמו דין שיר שיש אז. והוא דין בפני עצמו שיהא החינוך בקרבן של שמחה, ואי"ז מעיקר הקידוש והחינוך.

(מב) ולפי"ז יש לבאר טעם שיטת הירושלמי – לפי הפירוש שכתבנו לעיל, שקידוש העזרה עדיף שיהיה בשיירי מנחה מאשר בלחמי תודה – מאחר שבעיקר דין קידוש העזרה יש גם תורת חינוך ושירות, ע"י מצות אכילה כזו שקיומה מצד עצם קדושתה הוא בעזרה דוקא, לכן היא עדיפא מקידוש באכילת לחמי תודה שיש בהם חמץ, שאי"ז מעיקר הקידוש והחינוך.

מג) ולשיטת רש"י (בזבחים נו ע"א) וסייעתו שהקידוש הוא ע"י ההילוך של הקרבן עם הבי"ד, נראה שמעשה הקידוש הוא כענין קידוש ע"י משיחה שהיתה במשכן, ואין כאן ענין של עבודתם מחנכתם. ולכן כשניתן לקדש העזרה בלחמי תודה, דהיינו כשהקידוש הוא בתחילה, כשאין עדיין קדושת ירושלים וגם קדק"ל נפסלים אז ביוצא מהעזרה, אין עדיפות לקידוש בשיירי מנחה, כי אין צורך בקיום מצות אכילה המיוחדת לעזרה דוקא. ולכן עדיף לקדש בלחמי תודה שבהם יש יתרון שהם באים חמץ, שגם הוא דין בקידוש מחנות לדורות.

מד) ויתכן לבאר עוד שיטת רש"י, דאין לומר בקידוש העזרות גדר של עבודתן מחנכתן, לפמ"ש"כ בתוס' הרא"ש ובתו"י ליומא (לט ע"א) להקשות איך הקלפי יכולה להיות כלי שרת הרי כלי שרת עבודתן מחנכתן והקלפי אין בו שום עבודה, דהגרלה לאו עבודה היא, והקשו על דבריהם (מקדש דוד וגור אריה יהודה) הרי ישנם עוד כמה כ"ש שמתקדשים אע"פ שאין בהם עבודה כגון מחבת ומרחשת, וע"כ דעבודתן מחנכתן לאו דוקא, אלא כל כלי לפי שירותו ומלאכתו בקודש מתקדש.

מה) ויתכן שהרא"ש והתו"י סוברים שאמנם בכל שירות ומלאכת הכלי בקודש מתקדש, אבל ס"ל שהטעם הוא לפמ"ש בספרי פר' נשא שבמשיחת הכלים ע"י מש"ר נתקדשו כל הכלים לעת"ל, ויל"פ שע"י העבודה ואפילו ע"י השירות והמלאכה של הכ"ש, הוא נקבע להיות כ"ש, ואז מועילה משיחת הכ"ש של המשכן לקדש את כל הכלים שנקבעו לכ"ש, ולכן גם הכ"ש שאין בהם עבודה

מתקדשים. ובכל אופן כל כ"ש שהחלו בו בשירות ומלאכה שמיוחדת לו, מתקדש מכח משיחת הכ"ש שבמשכן².

2. עיין ביומא י"ב ע"א דגם במינוי כה"ג לעבודת יוהכ"פ אמרינן דעבודתו מחנכתו דומיא דחינוך כ"ש. ובמנחת אברהם ח"ב (עמ' רפח) כתב שגם עיקר דין ריבוי בגדים הוא דומיא דעבודתו מחנכתו. ויל"פ שגם כאן העבודה קובעת את הכהן למינויו לכה"ג וע"י כך הוא מתקדש מכח משיחת אהרן ובפרט לפמש"כ במנחת אברהם שם (עמ' רפ) שמלבד עצם קדושת כה"ג מחמת עצמו, יש דין שהוא נקרא העומד תחתיו דאהרן, דוגמת מ"ש הר"מ לגבי ראש הסנהדרין שהוא העומד תחת משר"ר. ועיין בהשגת הראב"ד להל' ביאת מקדש פ"ב ה"ה [ויסוד הדבר הוא שניתן לכה"ג גדר ציבור שהוא דבר הנמשך ומחובר כאחד מדור לדור כמו"ש בהוריות ו ע"ב שאין מיתה בציבור].

ועיין ביומא ד' ע"א מאי ואומר, וכי תימא כה"ג קמא הוא דבעי פרישה אבל כה"ג בעלמא לא. ויל"פ שהו"א שפרישת אהרן קודם יוכ"פ מועילה לשאר כה"ג שהם העומדים תחתיו.

ועיין בפירוש חבר הכהנים לתו"כ פר' ויקרא עמש"ש שפר הע"ד של כהן משיח אינו נוהג במרובה בגדים, ר"ל הסגן שבבית ראשון שלא נמשח – וכשהכה"ג אינו יכול לעבוד השני מתרבה בבגדים ולא נמשח, משום שאין מושחין שניים כאחד – אבל בבית שני שלא היה שם שמן המשחה כלל, ודאי דין כה"ג שבבית שני ככה"ג שבבית ראשון, עכ"ד. ושיטתו היא שאע"פ שנאמר להדיא "הכהן המשיח", מ"מ העיקר הוא שמי שהוא ראש לכל הכהנים מביא פר הע"ד. ולכן בבית ראשון לא משכח"ל מרובה בגדים אלא כשעבר הראשון מחמת פסול, שהשני מתמנה רק בריבוי בגדים ולא במשיחה משום דאין מושחין שני כה"ג כמו"ש בירושלמי מגילה פ"א ה"י ובפ"מ שם וכ"ה ברמב"ן פר' אחרי, ובכהאי גוונא אין המרובה בגדים מביא פר הע"ד כמו"ש בתו"כ ובמגילה ט ע"ב. ואפילו כשהכהן המשיח עבר מחמת מום, רק הוא מביא פר הע"ד כמוש"כ הר"מ בהלכות שגגות פט"ו ה"ז, משום שהוא עדיין הכהן הגדול העיקרי (לשון הריטב"א במכות י"א ע"א) וראש לכהנים. אבל בבית שני שלא היה שמן המשחה וגם הכהן גדול העיקרי שנתמנה כראש כל הכהנים אינו יכול להמשח, הריהו מביא פר הע"ד ככהן משיח. כ"נ בכוונת "חבר הכהנים". ויש לדבריו סמך משיטת רש"י בקידושין לו ע"ב

אולם כ"ז בסוג כלים שהיו אז בעת משיחת המשכן, אבל הקלפי של הגרלה י"ל שלא נעשתה בזמן הקמת המשכן, כי לא נאמרה לישראל עדיין פרשת עבודת יוהכ"פ, ולכן גם אח"כ כשנעשה הקלפי י"ל שכבר פסק דין משיחת כ"ש, עיין רש"י יומא י"ב ע"ב שלא נמשחו כלים חדשים שנעשו שם. ואם הקלפי צריכה להיות כ"ש, היא צריכה להתקדש רק על ידי ההגרלה עצמה, ובכה"ג סוברים הרא"ש והתו"י שלא סגי בשירות ומלאכה שיש בהגרלה, כי הם רק קובעים

דפר הע"ד של ציבור קרב ע"י כהן משיח, והקשו מהגמ' בהוריות ד"ו דבבי"ש הביאו שעירי ע"ז דציבור, ומהירושלמי תענית פ"ב ה"א דפר העלם דבר נהג גם בבי"ש, ולהנ"ל י"ל שרק בזמן שיש שמן המשחה בעינן כהן משיח ולא מרובה בגדים הממונה, משא"כ בבי"ש. ולפי משהתב"ל יל"פ שגם כה"ג בבית שני, לאחר שהתרבה בבגדים להיות הכהן גדול העיקרי הריהו מתקדש גם בקדושת שמן המשחה שהתקדש על ידה אהרן לכהונה גדולה. והוא בכלל "הכהן המשיח". וכמו בכ"ש לדורות שהם כנמשחים בשמן המשחה שנמשחו בה כ"ש שבמשכן. וכ"ז בכה"ג בבית שני, אבל בבית ראשון מי שנתמנה בגלל שהכה"ג עבר מחמת פסול והריהו עדיין הכה"ג העיקרי, ואילו השני שהתמנה לשעה, אינו יכול להמשח מצד הדין שאין מושחין שני כהנים גדולים, בכהאי גוונא לא אמרינן שהשני שמתמנה יחשב כנמשח בשמן המשחה של אהרן.

ואם נניח שגם אם הכה"ג נפסל מחמת מום וממנים אחר בקביעות, גם הוא אינו נמשח מצד הדין ד"אין מושחין שני כהנים גדולים", א"כ עצם העיכוב מלמשוח אותו, הוא מיעוט במעלתו ככה"ג ואינו יכול להחשב כנמשח.

ול"ד לכ"ש לדורות שגם בזמן שיש שמן המשחה אינם נמשחים ומ"מ הם נחשבים כנמשחים, דהתם אין המיעוט משום חוסר במעלתם של כ"ש לדורות, אלא גזה"כ שרק כ"ש שבמשכן יצטרכו קידוש במשיחה. משא"כ בדין ש"אין מושחין שני כהנים גדולים", המיעוט הוא שלא יהא בדרגת כהן משיח אלא אחד, הראשון שנמשח, ולכן אין השני יכול להיחשב כלל כנמשח מכחו של אהרן.

שיהא הכלי מיוחד לכ"ש, וקביעות כזו סגי רק לכלי שכבר היה כמותו במשכן ונמשח, שמשחה זו הועילה לדורות לאותו סוג כלים, אבל כ"ש אחר שלא נמשח כמותו במשכן צריך עבודה ממש כדי להתקדש, ולכן הקשו איך התקדש הקלפי לכ"ש.

מו) ולפ"ז גם לגבי קידוש העזרה שלא מצינו שהיתה במשכן משיחה לקידוש העזרה, לכן גם לדורות אם אנו באים לדון שיתקדש כעין דין עבודתו מחנכתו, היה צריך לקדשו דוקא בעבודה ממש דוקא ולא באכילה של שיירי מנחות. אלא בע"כ שהקידוש של העזרה וירושלים, אינו מחמת עבודתו מחנכתו, אלא הוא ע"י מעשה קידוש, בהליכה עם הקרבן, או באכילתו. כענין קידוש שע"י מעשה משיחה.

מז) והנה בירושלמי שם לעיל איתא: בקשו להוסיף על היכל במה מוסיפין כו' ומסיק במנחת מאפה. וצ"ב מאי דנקט היכל, הרי לא מצינו סדר קידוש היכל בשיירי מנחות. ועוד שבבבלי מבואר שצריך מנחת מאפה לקידוש העזרה משום שהוא דבר שהיוצא ממנו נפסל ביוצא ואי"ז שייך בהיכל.

מח) ונראה שס"ל לירושלמי שהיכל צריך קידוש בפני עצמו, שהרי כל דין קידוש העזרה וירושלים במלך ובי"ד וכו' ילפינן מהכתוב "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו". והכתוב הרי מיירי גם בקידוש ההיכל שהוא המשכן, א"כ מסתבר שגם לדורות צריך ההיכל להתקדש ע"י מלך ובי"ד וכו'.

מט) ובאמת צ"ב במ"ש בשבועות ט"ו ע"א מתיב רבא כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשתן מכאן ואילך עבודתן מחנכתן ומשני

דילפינן מהכתוב וימשח אותם, אותם במשיחה ולדורות בעבודה, והיינו דהמיעוט ד"אותם" הוא גם לכל התנאים שהיו מעכבים בכלי שרת דמשה, וא"כ צ"ב לגבי המשכן עצמו אם נניח שהוא בכלל המיעוט ד"אותם במשיחה" ואין צורך לדורות לא במשיחה ולא בשאר תנאים, א"כ הדרשה ד"וכן תעשו לדורות" להצריך מלך ובי"ד כו' היא רק לגבי קידוש כל מקום העזרה שלא נזכר בפירוש בכתוב, אלא נכלל ב"תבנית המשכן".

(ג) ויתכן שפשיט"ל לגמ' שהדרשא ד"אותם במשיחה" וכו' היא רק לגבי כ"ש, אבל משכן עצמו לא צריך קרא למעטו לדורות, כי סברא היא שרק משכן העשוי לשעה, לקדש מקום הקמתו להיות מקדש לפרק זמן של החניה שם בלבד, לקדושה כזו בעינן אוה"מ מקודש יותר ע"י משיחתו, אבל בית המקדש שבנוי לקדושת עולם ולא יעבור למקום אחר, אינו צריך משיחה. וא"כ אין המשכן עצמו בכלל הדרשא דלדורות מתקדש רק בעבודה, אלא ההיכל טעון קידוש בי"ד וכו' גם לדורות.

ובכך א"ש גם קושיית התוס' שם אמאי לא פריך רבא ממשכן עצמו שטעון משיחה ואילו היכל אינו טעון. ולהנ"ל א"ש, כי פשיטא שאין ללמוד דין משיחה למקדש של דורות מאוה"מ שהוא לשעה, לכן הקשה רבא רק מכ"ש, שגם אותם שבאוה"מ התקדשו לדורות כמו שאר כ"ש שלאחר מכן ואעפ"כ הם שונים בדין קידושם. (במשך חכמה פר' נשא תירץ קושיית התוס' כע"ז).

(גא) ויתכן גם, שלאחר שילפינן לגבי כ"ש, שלדורות מתקדשים בעבודה, ילפינן מכך שגם במשכן, כל דבר ששייך בו חינוך וקידוש ולא נמשה, התחנך והתקדש בעבודתו. וא"ש מה שהקשה בחדושי הגרי"ז עה"ת (סטנסיל) איך התקדשה מידת ההין שמדדו בה את

השמן לעשיית שמן המשחה. ולפי הנ"ל י"ל שגם במשכן היה דין עבודתו ומלאכתו בקודש מקדשתו, בכל דבר שצריך חינוך וקידוש, ולא היתה בו משיחה. ולכן ההין התקדש ע"י המדידה של השמן שהיא היתה מלאכתו לקודש.

נב) ולפי הנ"ל י"ל שגם במשכן עצמו שנמשח, מ"מ המשיחה הועילה לקדושת הגוף שבו כעין כ"ש [עי' זבחים כ"ב ע"א דהכין של הכיור נמשח אע"פ שאינו מקדש המים], אבל קדושת המקום לעבודה ולאיסורי כניסה נעשתה ע"י עבודה שם בהיכל בקטורת. ולפי"ז י"ל שגם קדושת קודש הקדשים היתה צריכה חינוך וקידוש בפני עצמם ע"י עבודה לפני ולפנים, וזהו יסוד סברת הג"ר אברהם לופטביר זצ"ל בזרע אברהם ששלמה חנך את בית המקדש ביוכ"פ כדי לחנך קדוה"ק בעבודת הקטורת וההזאות שם.

נג) ולסוברים שיש מ"ד שק"ר של המקדש ל"ק לעת"ל ואעפ"כ לא מצינו שקידשו בית שני ביוכ"פ (עי' עזרא ג), בפשטות יל"פ משום שאין קדושת קודה"ק מעכבת העבודה, כפי שמצינו בנו"ג, שיש הסוברים שלא היה שם דין קודה"ק. ובימי עזרא שמיהרו להקריב כדי למנוע המפריעים לבנין כמבואר שם, היה די בקידוש עזרה כולה וההיכל בלא קידוש קודה"ק. ועי' בתורי"ד מגילה י"א דהקלעים שעשו בימי עזרא היו מדין במה גדולה, ויל"פ שעד שלא הקריבו בקודה"ק היה למקום רק דין במ"ג.

נד) עוד יתכן לפרש הטעם שבימי עזרא לא חינוכו הבית ביוכ"פ, משום די"ל שאעפ"י שקדושת היכל וקודה"ק בטלו בחורבן הבית מ"מ ע"י הקידוש הראשון כבר נבחר המקום לקדושות אלו כמ"ש כ לעיל אות ז לגבי בחירת א"י, והבחירה לא בטלה גם לאחר החורבן ולכן סגי בבניית ההיכל לקדש המקום.

ועיין במל"מ הל' מעה"ק פ"ה הי"ג דלגבי הזאות פרים ושעירים הנשרפים על הפרוכת כנגד הארון ולגבי קטורת ביוהכ"פ שנותנו בין שני בדי הארון, שגם בבית שני הדין כן, משום דקדושה ראשונה לא זזה ממקומה, ויל"פ שגם לסוברים שיש מ"ד שק"ר במקדש ג"כ בטלה, מ"מ משעה ששמו הארון במקומו כבר נבחר המקום לכך והוא נקרא מקום הארון גם לאחר שבטלה קדושת המקדש.

ויל"פ שעל כך אמרו במנחות כו ע"ב דגם בבי"ש התקיים "וכפר את מקדש הקודש", שהוא מקום המקדש לקודש ופרש"י דהיינו מקום הארון, כי בחירה זו היא גופא סוג של קדושה. וה"נ י"ל בבחירת מקום קודה"ק וההיכל, שבחירתם לא בטלה לכו"ע ובחירתם היא ג"כ סוג מסויים של קדושה, ולכן כשאח"כ בנו ההיכל הם מתקדשים מיד.

נה) ויותר נראה שלקדושת המחיצות של המשכן באמת היה סגי במשיחתו ורק לצורך קדושת המקום היה צורך בחינוך בעבודות, והיינו דע"י קדושת מחיצות הוי רק כבמ"ג וע"י קדושת מקום הוי כמקדש. ויש בכך שהתקדש המקום עוד נפק"מ, לגבי מש"כ במשך חכמה פר' פקודי שדין מזבח שנעקר מקטירין במקומו הוא רק כשיש קדושת מקום. ועוד נפק"מ למש"כ תוס' ביומא מ"ד ע"א ור"ג למנחות צ"ה ע"א שבשעת מסעות עדיין מקום המשכן אסור כדין מחנה שכינה עד שהוקם המשכן בחנייתו, ויל"פ שכ"ז משום קדושת מקום. וא"כ יתכן שגם איסור ביאה ריקנית קיים אז משום קדושת מקום ההיכל.

ובכל מקום שחנו היו העבודות בהיכל מקדשות מחדש את המקום בקדושת היכל. וכשנסעו שוב, נשאר גם איסור ביאה ריקנית

קדושת המקדש וקדושת הארץ לה

למקום ההיכל עד שחנה המשכן. ועוד יתכן לומר לפמ"ש בשבת דף לא ע"א שסתירת המשכן במסעות היא כסותר על מנת לבנות במקומו, משום שנסעו וחנו עפ"י ד', א"כ בכל חניה התקדש מקום חניית המשכן מיד כבמקום הראשון בסיני.

אולם לפי"מ שיובא להלן (אות סא) מדברי מורנו הגאון רבי אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל שאפילו במקדש ראשון שקדש גם לעת"ל מ"מ איסור ביאה ריקנית תלוי בבנין, א"כ מכ"ש בשעת המסעות שאין קדושת מקום האוה"מ מקודם קיימת עוד.

נו) ויל"פ שעל קידוש קודש הקדשים אמרו בתו"כ פר' שמיני עה"כ ויבוא משה ואהרן אל אהל מועד, שנכנס משה עם אהרן כדי ללמדו מעשה הקטורת. והיינו שהקטיר שם כמבואר בתו"כ להלן. ובראב"ד העיר הרי כבר עשו מקודם כל עבודות היום. ויתכן לבאר שנכנסו לקוה"ק כדי שילמד אהרן סדר הקטורת של יוה"כ והיה בכך חינוך קודה"ק כמו בימי שלמה. ועיין ביומא ג' ע"ב שדנין עבודה תחילה במקום, מעבודה תחילה במקום, ופרש"י שיוכ"פ הראשון במשכן היתה עבודה תחילה במקום קודה"ק ודנין ממילואים שהיתה עבודה תחילה במזבח החיצון, ולהנ"ל יל"פ שביוהכ"פ היתה עבודה תחילה בקודה"ק בהזאות, ובמילואים היתה עבודה תחילה בקודה"ק בהקטרה.

נז) והנה בכתוב שם להלן: "ויצאו ויברכו את העם וגו' ובתו"כ "ירידה טעונה ברכה וביאה טעונה ברכה וכו'". ומפרש הראב"ד שגם בביאתן לאוה"מ, כשרצו לעבוד עבודת פנים או השלימוה, בירכו את ישראל בשמו של מקום. ולהנ"ל נמצא שהברכה בפנים היא משום ההקטרה שהיתה בקודה"ק. וי"ל עוד שהוי דין וחובה בכל עבודת הקטרה לפני ולפנים. וזהו מקור לתפילת כה"ג כשיצא

מהקטרת יוהכ"פ כמו"ש ביומא נ"ג והיא נעשית בהיכל כמוש"כ רש"י והר"מ בהל' עבודת יוה"כ פ"ד ה"א. וברעק"א שם ציין למל"מ הל' ביא"מ פ"ג סוף הי"ט שפשיט"ל שהתפילה בהיכל היא תקנת חכמים, אבל להנ"ל יש מקור לכך מה"ת, מביאתן של מש"ר ואחרן להקטרה בקודה"ק, שהיתה טעונה מהדין ברכה לאחר שהשלימוה.

נח) ויתכן שבאמת גם שאר העבודות בקודה"ק, בהזאות פר ושעיר, טעונות ברכה, אבל כיון שמבואר בראב"ד שהברכה בביאתן לאוה"מ היתה "כשרצו לעבוד עבודת פנים או השלימוה", נקבעה התפילה לדורות לאחר השלמת ההקטרה וקודם הזאות.

ומ"ש בתו"כ שמהכתוב ויצאו ויברכו את העם למדנו שיציאה טעונה ברכה, י"ל שזהו דין בגמר חינוך המקדש וכמ"ש בתו"כ שברכם ויהי נועם ד' עליכם וגו' ואי"ז בכל יציאה לעזרה מעבודת לפני ולפנים.

ולפי"ז י"ל שעד שלא הסתיים קידוש וחינוך כל המשכן עם קודה"ק לא חלה קדושת מקדש גם בעזרה. וכפי שמצינו במשיחת כלי השרת במשכן, שלא נתקדשו עד שלא נמשחו כולם כמ"ש בספרי. ובכל אופן רק לאחר שהושלם חינוך וקידוש כל המשכן להיות מקדש, וקיימו גם את דין הברכה בגמר חינוך המקדש, רק אז ירדה שכנינה לישראל "ותצא אש מלפני ד' וגו'".

נט) עכ"פ י"ל שהדרשא עה"כ "וכן תעשו" להצריך מלך ובי"ד וכו', קאי על המשכן כולו עם חצר אוה"מ, וא"כ יש מקום לומר שהירושלמי ס"ל שקדושת אוה"מ גם לדורות אינה מאליה, לאחר שהתקדשה העזרה, אלא אם מוסיפים על ההיכל צריך ג"כ מלך

ובי"ד לקדשו בקדושתו המיוחדת, להיות ראוי לעבודות שם ולאיסור ביאה ריקנית. וס"ל גם שצריך לקדש ההיכל בשיירי מנחה שהיא דבר הנאכל בה כמו"ש בזבחים ס"ג.

ס) והנה אם ההיכל צריך קידוש כמו העזרה, ודאי שמקיפים מבחוץ וכפי שיטת רש"י בשבועות שכל היקף בקידוש ירושלים הוא מבחוץ וכ"ה שיטת הרשב"א, ועל קושיית התו' דא"כ לפי ההו"א בגמרא היו שתי התודות צריכות להפסל משום יוצא, כמו"ש לגבי מע"ש שנפדה אפילו פסיעה חוץ לחומה, כתב ביריעות שלמה ששיטת רש"י היא לפי המסקנא שעפ"י נביא האחת נאכלת והאחת נשרפת. [ולכאורה היה מקום לומר שבאמת מקדשים גם את מקום ההילוך מבחוץ, אלא שהקידוש הוא לשעה, לזמן ההילוך, ומצינו כיו"ב בשיטת הראב"ד ששלמה קידש את העיר והעזרות לשעתם עד זמן החורבן.] ולפי"ד נמצא שלשיטת רש"י והרשב"א מה שצריך לקדש בדבר שנאכל שם ונפסל ביוצא, לא קאי על מקום ההילוך של בי"ד המקיפים, אלא על המקום שהתקדש בפנים, ולפי"ז אם מקדשים את ההיכל, גם בתחילה, בהיקף מבחוץ בשיירי מנחות, שפיר חשיב שמקדשים בדבר הנאכל בה.

אמנם הדין שיהיה קידוש בדבר שהיוצא ממנה נפסל ביוצא, אי"ז שייך כשמוסיפים על ההיכל. ומ"מ בעינן קידוש ע"י דבר הנאכל בה, וכפי שמצינו בקידוש הר הבית לדעת אבנ"ז (יו"ד סו"ס ת"נ) שמקדשים בתודות אע"פ שאינם נפסלות ביוצא משם.

סא) ויתכן שגם המשך דברי הירושלמי: נחא בעליתן מן הגולה כו', יל"פ שקאי על קידוש ההיכל, והיינו עפי"ד מורנו הגאון רבי אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל בספר מנחת אברהם (ח"א עמ' רלו) שקדושת היכל תלויה בבנין וכשחרב הבית בטל איסור הכניסה

המיוחד של ביאה ריקנית בהיכל. וביאר במק"א עוד, שע"ז אמרו בברכות (ל' ע"א) היה עומד בבית קודשי הקדשים יכוין את לבו כנגד בית הפרוכת. והיינו בזמן שהיה אפר פרה אחר החורבן והותר לזרים להכנס בטהרה. ועוד ביאר שלכן אין בזה"ז מצות שמירת מקדש, כי עיקר המצוה היא שמירת ההיכל (עי' הל' ביה"ב פ"ח ה"ב), עכ"ד. ולפי"ד נראה שע"ז אמרו שבעלייתן מהגולה ניחא שהקריבו ואח"כ קידשו, ר"ל שלמ"ד שק"ר קדשה לעת"ל אי"צ לקדש אלא ההיכל שלכו"ע קדושתו המיוחדת בטלה בחורבנו כנ"ל מדברי רבינו במנחת אברהם, [מצינו במסעות, שקדושת מחנה שכונה בטלה ואילו קדושת שאר מחנות נשארה כמו"ש תוס' בזבחים דס"א ע"א ד"ה קדשים, אע"פ שקדושתם היא בשביל קדושת מחנה שכינה]. וא"כ אז הקריבו מנחה וקידשו ההיכל מחדש, אבל בימי שלמה שהתחילו לקדש כל מקום המקדש, סובר הירושלמי שתחילה יש לקדש את מקום ההיכל, וכפי שמצינו בהקמת המשכן, שתחילה נמשח המשכן עצמו ואח"כ כליו ולאחריהם מזבח העולה, לכן מסתבר, שגם בסדר קידוש המקדש לכל קדושותיו, יש להקדים קדושת ההיכל – להכשר העבודות בו ולאיסור הכניסה בביאה ריקנית, (עי' יומא נג ע"א דאזהרת ביאה ריקנית נאמרה קודם שהסתיימו העבודות בשמיני למלואים) – לקידוש העזרה.

ועכ"פ סובר הירושלמי שקידוש ההיכל בבית המקדש קודם לקידוש העזרה, ולכן שאלו איך קידשו את ההיכל בימי שלמה, משום שס"ל שא"א להקריב שם בעזרה בתור במה גדולה בזמן שקיימת הבמה בגבעון. ותירצו שקידשו בלחמי תודה הבאים מגבעון, כיון שא"א במנחה, והיינו שס"ל שכל קדשים קלים בזמן גבעון אפילו כשהקריבום בבמת גבעון אינם נפסלים ביוצא מהקלעים אלא

נאכלים בכל מקום כשאר קדק"ל הקריבים בבמה קטנה, וכמשכ"ל עפ"י רש"י בפסחים לח ע"ב. והם נקראים דבר הנאכל בהיכל כי גם קדק"ל ראויים להיאכל בהיכל כמוש"כ בקרית ספר פי"א ממעה"ק. וכשמקדשים את ההיכל בתחלה קודם לקידוש העזרה, הם נפסלים ביוצא. ועיין באבנ"ז יו"ד סו"ס ת"נ.

סב) נשוב לעיקר דברינו, שקדושת א"י יש בה גם שם מסויים של "מחנה ישראל", והוא יסוד לקדושת המקדש. עיין בשו"ת הרשב"א (ח"ד סי' קפז) שכתב: "וכשנכנסו לארץ קידשה יהושע ונאסרו בעשיית הקרבנות ואכילת קדשים אלא במקומות הקדושים בנו"ג ושילה ובית עולמים כו' לאחר שיכנסו לארץ ותהיה להם ירושה יאסרו במה שהיו מותרין עד שלא נכנסו", (כפה"נ יש בלשון הרשב"א ט"ס ויש להשמיט מה שנדפס "בנו"ג", שהרי אז הותרו הבמות מגזה"כ), נראה מדבריו שענין ירושת הארץ להיות במצב שיקרא "מנוחה ונחלה" לגבי איסור במות, הוא תלוי בקידוש הארץ ע"י יהושע, ויל"פ שאיסור במות תלוי לא רק בהגעתם למצב שבו יהיו קבועים כל אחד במקומו, אלא גם בכך שאז נעשית א"י ראויה להקרא "מחנה ישראל", ואז יש בבמה גדולה שבא"י קדושה האוסרת במות קטנות. ושם "מחנה ישראל" הוא ע"י שבי"ד מקדשו לכך, ובירושה ראשונה יהושע קידש את הארץ לעשותה כ"מחנה ישראל".

עכ"פ, לגבי חובות קרקע כתרו"מ, י"ל שהם חלים גם מכח היות א"י כמחנה ישראל, מצד עצם קביעותם שם, או מצד שא"י היא לפני וסביב מקום המקדש או הבמה גדולה.

סג) והנה שיטת הר"מ לגבי קדושת בית הבחירה שהיא נקבעת לדורות כבית הבחירה ואין קדושתה נפסקת, משום ששכינה אינה

בטלה, ואעפ"כ מצינו קדושת מקדש לשעה, כגון באוה"מ שבמדבר שנתקדשה משום שכינה, והו"ה בשילה ונו"ג כלשון הרמב"ם בפיה"מ לזבחים פי"ד מ"ו-ז, ואעפ"כ קדושתם לשעה, וצ"ל שבית הבחירה שנאמר עליה "זאת מנוחתי עדי עד" כמוש"כ הר"מ בתחילת הל' ביהב"ה, שם אין הקדושה בטילה מפני כבוד השכינה במקום שנקבע לעולם, (עיין רמב"ן דברים יב, ה), אבל אוה"מ שהיה מיועד לזמן מסויים, אין בו את הכלל שכבוד השכינה הוא שלא תבטל קדושת המקום.

סד) וכיו"ב י"ל לגבי קדושת א"י שהיא כקדושת מחנה ישראל כנ"ל והיא משום ששכינה שורה בכל מקום מארץ ישראל שנתקדשה, בין אם נפרש שקדושה זו היא כהמשך לקדושת המקדש ובין אם נפרש שהיא משום עצם חניית ישראל בא"י שהתקדשה על ידם בכיבוש או בחזקה, בכל אופן הקדושה הזו היא מצד כבוד השכינה וכמו"ש בפרשת מסעי (במדבר לה, לד) "ולא תטמאו את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה כי אני ד' שוכן בתוך בני ישראל", ולדעת הבה"ג זוהי מל"ת מיוחדת ונוספת בא"י (עי' בסה"מ בשורש החמישי בהשגות הרמב"ן). ולכן למ"ד שקדושה ראשונה של א"י בטלה ע"י כיבוש הגויים, הסברא היא כשם שקדושת ג' מחנות במדבר בטלו משום שהמחנות היו מיועדות להקבע לזמן מסויים, ורק כל זמן שהיו קבועים עפ"י הדיבור חלה הקדושה, ה"נ קדושת מחנה ישראל שנקבעה בכל מקום שנכבש מא"י, היתה דוגמת החניה סביב המשכן, והיתה הקדושה רק לזמן שנמשך הכיבוש.

סה) ולפי"ז יל"פ שיטת המ"ד שאין קנין לנכרי בא"י להפקיע מתרו"מ ומבואר בגיטין דלמד כן מהכתוב "כי לי הארץ – לי

קדושת הארץ", והיינו דס"ל שהוי כקדושת מחנה ישראל, שהיא משום כבוד השכינה השורה בא"י שנתקדשה כנ"ל, ולכן ס"ל שקדושת מחנה ישראל זו אי אפשר לבטלה ע"י קנין הנכרי. ויש מ"ד שגם לדיני ממונות אין לו קנין בא"י. [וגם המ"ד דיש קנין לא פליג על עיקר הדבר, אלא שס"ל שילפינן מהכתוב "דגנך, ולא דגן נכרי", שיש בתרו"מ פטור גמור על מה שגדל בשדה הנכרי, כי יש לו קנין להפקיע מתרו"מ והו"ה לבכורים.] ולכן בקדושה ראשונה שהיתה ע"י כיבוש, כל זמן שא"י כבושה ביד ישראל, אין הקנין הפרטי של גוי מפקיע קדושת א"י. ומצינו בירושלמי דמאי (פ"א ה"ב) שיש מ"ד שגם מעלי מיסין לישראל כמי שנתכבשו, אע"פ שגם קודם שהעלו מסים הקרקעות היו ברשות הנכרים, וא"כ מכ"ש שבזמן שיש כיבוש ורק הנכרי קנה קרקע מישראל, שאז עדיין הקרקע נקראת כבושה בידי ישראל. ישנה דוגמא לדין זה בבע"ח שלדעת הרמב"ם כשבטלה קדושת א"י בטל דין בע"ח ואעפ"כ אם נפלה החומה של בע"ח אי"ז מבטל דין בע"ח, עיין בחדושי הגר"מ הלוי שהוא מדין קדושת מחיצות שאינה בטילה ע"י נפילת המחיצות הן במקדש והן בבע"ח.

סו) ובקדושה שניה שהיא מכח החזקה, שאינה בטילה לעולם לדעת הרמב"ם וס"ל שחלה עליה לעולם קדושה של מחנה ישראל לענין תרו"מ וכו' ואין כיבוש מפקיע אותה, הו"ה שגם קנין נכרי אינו מפקיע כלל עצם קדושה זו. [ואם כי חיוב מעשרות בקדושה שניה מימות עזרא הוא מדרבנן, עשאוהו כדין תורה כפי שהיה צריך להיות אילו היו יושביה עליה, שאז החזקה של עולי בבל היתה מחייבת תרו"מ מתוך קדושת עולם של מחנה ישראל שהוא אינו מתבטל ע"י כיבוש וע"י קנין נכרי.]

סז) ובאמת צ"ב במחלוקת אם יש קנין לנכרי בא"י, שנראה מהגמ' שהוא גם לגבי קדושה שניה של עזרא ולדעת הר"מ בעדויות לכו"ע קדושה שניה קדשה גם לעת"ל ואין היא נפקעת ע"י כיבוש, ואמאי תפקע ע"י קנין, (עי' חזו"א שביעית סי' א' ס"ק ג"ד), וצ"ל שקנין שבא מרצון המוכר, עדיף מכיבוש, ועי' בשו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קל"א.

סח) והנה הרמב"ם בתשובה (מהדורת פריימן סי' קלב) כתב "ובארנו בפירוש המשנה שהוא דרבנן ונטינו לדעת חכמים שאומרים יש קנין לגוי כמו שנתבאר בקצת מקומות מהירושלמי. וכאשר נדקדק היטב לראות מה יתחייב בכל זמן יראה שההלכה היא אין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המעשרות, כמו שמתחלת בכורות וכו'.

וצ"ב מה שכתב הר"מ שכאשר נדקדק לראות מה יתחייב בכל זמן וכו', הרי גם לאחר שחזר בו ממש"כ בפיה"מ מוסכם לדעתו שמהירושלמי נראה שההלכה כמ"ד יש קנין, ועכ"פ יש מ"ד הסובר כן ואין הכרח בחז"ל שתנהג קדושת הארץ בכל זמן, א"כ מנ"ל שיש סברא מוכחת שאין קנין וכפי הסוגיא בבכורות דוקא.

סט) ויתכן שהדברים מגיעים למש"כ הר"מ לגבי קדושת המקדש שאינה בטילה משום ששכינה אינה בטילה, ומכיון שקדושת א"י ע"י הכיבוש או החזקה היא חלק מדיני מחנה ישראל, שבא"י יש לו גם דיני תרו"מ וכו', א"כ יל"פ כונת הרמב"ם בתשובה הנ"ל – שלאחר שפסק בפיה"מ כפי שנראה מהירושלמי שיש קנין, שוב חזר בו ופסק כמשמעות הסוגיא בבכורות דאין קנין – שהטעם שנראה לו שהעיקר כן, הוא משום דמסתבר לרמב"ם שכל מקום שנתקדש משום כבוד השכינה ראוי שלא יהיה לו הפסק וביטול ע"י קנין נכרי, וצ"ע.